Абай. Таңдамалы шығармалар. Том I.

ӘОЖ 821.512.122
КБЖ 83.3(0)=63
А 13

Баспаға әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті филология факультетінің Ғылыми кеңесі және Редакциялық-баспа кеңесі шешімімен ұсынылған (№5 хаттама 3 ақпан 2021 жыл)
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті жанындағы Абай ғылыми-зерттеу институтында дайындалған

Жалпы редакцияны басқарған
филология ғылымдарының докторы, профессор *Ж. Дәдебаев*
Пікір жазған
филология ғылымдарының докторы, профессор *Д. Ысқақұлы*
филология ғылымдарының кандидаты, профессор *м.а. Л. Мұсалы*
Жауапты редакторы

ҒЫЛЫМИ-РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС
Дәдебаев Ж. (төраға), Әбдімәнұлы Ө, Бисенғали З.-Ғ.,
Есембеков Т., Жақсылықов А., Жақып Б., Мәуленов А., Мұсалы Л.,
Сейітжанов З., Тарық Ә., Темірболат А., Үмбетаев М., Ысқақұлы Д.
Баспаға дайындағандар
Б. Даутова, Ж. Оразбаева, Б. Баязитов, Г. Қасымақын

А 13 **Абай (Ибраһим) Құнанбаев. Таңдамалы шығармалар. Екі томдық. Бірінші том. Өлеңдер. Поэмалар** / құраст., алғы сөзін жазған, жалпы ред. баск. Ж. Дәдебаев. – Алматы: Қазақ университеті, 2021. – 242 б.

ISBN 978-601-04-5586-3

Абайдың көпшілікке ұсынылып отырған таңдамалы шығармаларының екі томдық жинағының өзіне тән ерекшелігі – оның әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің білім алушы жастарының, түлектерінің, зерттеуші ғалымдары мен ұстаздарының сүрлеуларына сай құрастырылғаны.

Ақынның таңдамалы шығармаларының бірінші томына өлеңдері, «Ескендір», «Масғұт» поэмалары енді. Екінші том қара сөздері мен аудармаларынан тұрады.

Екі томдық орта және жоғары мектепте білім алушы жастарға, жас ғалымдарға, мұғалімдер мен оқытушыларға, сондай-ақ көпшілікке арналған.

AP08855683 «Абай ілімін білудің, түсінудің және қолданудың ғылыми негіздері мен теориялық тетіктері» ғылыми жобасы аясында дайындалып, жарық көрді.

ӘОЖ 821.512.122
КБЖ 83.3(0)=63

ISBN 978-601-04-5586-3

© Құнанбаев А., 2021
© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ жанындағы Абай ғылыми-зерттеу институты, 2021
© «Қазақ университеті» баспасы, 2021
Басылымның мүліктік құқығы «Қазақ университеті» баспасына тиесілі

АЛҒЫ СӨЗ

Абайдың екі томдық таңдамалы шығармаларын дайындап, баспадан шығару қазіргі шақтың әлеуметтік сұраныстарынан туып отыр. Орта мектепте, жоғары оқу орындарында білім алушы жастар, мұғалімдер мен оқытушылар, ата-аналар Абайдың қандай шығармаларын оқу туралы сұрайды. Нақты қойылған сұрақтарға тура жауап беруден тартынып, Абайдың бар шығармаларын түгел оқу туралы кеңес беретін жайларымыз да жоқ емес. Мұндай сұрақтардың болуы негізді.

Орта мектепке арналған «Абайтану» оқулығы бар. Онда Абайдың өмірі мен шығармашылығы туралы зерттеу еңбектер топтастырылған. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің жанындағы Абай ғылыми-зерттеу институты орта мектеп мұғалімдеріне арнап «Абайтану» семинарын жүргізіп келеді. Мұғалімдер «Абайтану» семинарынан көп нәрсені білгілері келеді. Әсіресе «Абайтану» пәні бойынша мектепте Абайдың қандай шығармаларын оқу қажеттігі жайында қатты алаңдаушылық білдіреді. Орынды.

Мектептегі «Абайтану» оқу пәні жайында мектеп мұғалімдерінің өз түсініктері бар, оқу пәнінің бағдарламасы мен оқулығын жасаушылардың өз пікірлері бар, білім беру саласындағы шенеуніктердің де өз ойлары болуы кәдік. Ғалымдар арасында да әрқандай көзқарастардың болуы түсінікті.

Мына жайға назар аударып көрейік. Әдебиеттану ғылымы деген ғылым бар. Әдебиеттану ғылымының өзі бірнеше салаға бөлінеді: әдебиеттің тарихы; әдебиеттің теориясы; әдебиеттің сыны т.б. Жоғары оқу орындарында «Әдебиеттің тарихы» деген оқу пәні ілгеріден бері оқытылып келеді. Пән мазмұны ежелгі дәуірден бүгінгі күнге дейінгі әдебиет тарихын қамтиды. Оқу пәні – әдебиеттің тарихы. Екіншіден, ежелгі дәуірден бүгінгі күнге дейінгі әдебиет тарихының түрлі кезеңдері, ол кезеңдердегі әдеби

Он үшінші шумақтың екінші жолы:

Сары жесең, дәулетің сұлай тасар, –

деп басылып келді.
Бұл жинақта 1909 жылғы басылым бойынша:

Сарыны алсаң, дәулетің сұлай тасар, –

деп алынды.
Жиырма төртінші шумақтың үшінші жолы:

Хан қаһар, қара халық қастық қылса, –

деп басылып келді.
Бұл жолы Мүрсейіт қолжазбасы (1905) бойынша:

Хан қаһар, қара кісі қастық қылса, –

деп алынды.
Отыз бірінші шумақтың бірінші жолы соңғы жинақтарда:

Ендігіге не сұрау бұл жалғанда, –

деп басылған.
Мүрсейіт қолжазбаларында да (1905, 1097, 1910), 1909 жылғы жинақта да:

Ендігіге не соры бұл заманда, –

делінген.
1933 жылғы басылымында:

Ендігіге не сұрау бұл жалғанда, –

деп басылған. Осы соңғы варианты қабылданды.

МАЗМҰНЫ

Алғы сөз ... 3
Қансонарда бүркіттің шығады аңға ... 7
Қақтаған ақ күмістей кең маңдайлы ... 9
Жасымда ғылым бар деп ескермедім ... 10
Қартайдық, қайғы ойладық, ұйқы сергек ... 11
Қартайдық, қайғы ойладық, ұлғайды арман ... 13
Қыран бүркіт не алмайды, салса баптап ... 15
Қалың елім, қазағым, қайран жұртым ... 16
Байлар жұр жиған малын қорғалатып ... 17
Көңілім қайтты достан да, дұшпаннан да ... 18
Адасқанның алды – жөн, арты – соқпақ ... 20
Бір дәурен кемді күнге – бозбалалық ... 21
Жігіттер, ойын арзан, күлкі қымбат ... 23
Патша құлай, сыйындым ... 27
Базарға, қарап тұрсам, өркім барар ... 28
Ғылым таппай мақтанба ... 29
Шоқпардай кекілі бар, қамыс құлақ ... 32
Жаз (Жазлықкүн шілде болғанда) ... 33
Интернатта оқып жүр ... 35
Өкінішті көп өмір кеткен өтіп ... 38
Сабырсыз, арсыз, еріншек ... 40
Өлең – сөздің патшасы, сөз сарасы ... 43
Біреудің кісісі өлсе, қаралы – ол ... 45
Күз (Сұр бұлыт түсі суық қаптайды аспан) ... 46
Қараша, желтоқсан мен сол бір-екі ай ... 48
Қыс (Ақ киімді, денелі, ақ сақалды) ... 50
Желсіз түнде жарық ай ... 51
Ішім өлгең, сыртым сау ... 52
Күлембайға (Болыс болдым мінеки) ... 53
Әсетке (Бірсуден біреу артылса) ... 58
Мәз болады болысың ... 52
Білімділен шыққан соз ... 61
Сегіз аяқ (Алыстан сермеп) ... 63
Сөулең болса кеудеңде ... 70
Мен жазбаймын өлеңді ермек үшін ... 72
Әуелде бір суық муз – ақыл зерек ... 73
Айттым сәлем, қалам қас ... 74
Білектей арқасында өрген бұрым ... 75
Жарқ етпес қара көңілім не қылса да ... 76
Түлпардан түғыр озбас шабылса да ... 77

Бай сейілді ... 78
Келдік талай жерге енді ... 80
Өзгеге, көрлім, тоярсың ... 82
Кейде есер көңіл құрғырың ... 84
Жазғытұры (Жазғытұры қалмайды қыстың сызы) ... 85
Аска, тойға барағұғын ... 88
Тайға міндік ... 90
Заман ақыр жастары ... 92
Көзінен басқа ойы жоқ ... 93
Жастықтың оты жалындап ... 94
Көзімнің қарасы ... 96
Менсінбеуші ем наданды ... 97
Жұмбақ (Алла мықты жаратқан сегіз батыр) ... 99
Жұмбақ (Қара жер адамзатқа болған мекен) ... 100
Жұмбақ (Сыналар, ей жігіттер, келді жерің) ... 101
Жүрегім, ойбай, соқпа енді ... 102
Қайғы шығар ілімнен ... 103
Аспанға (Жайнаған туың жығылмай) ... 105
Бойы бұлғақ ... 106
Антпенен таркайды ... 108
Қарашада өмір тұр ... 110
Әсемпаз болма әрнеге ... 111
Әбдірахман науқастанып жатқанда (Я, құдай, бере көр) ... 112
Талай сөз бұлан бұрын көп айтқамын ... 115
Аш қарын жұбана ма майды ас жемей ... 116
Лай суға май бітпес қой өткенге ... 118
Өлсе өлер табиғат, адам өлмес ... 119
Малға достың мұңы жоқ малдан басқа ... 120
Бір сұлу қыз тұрыпты хан қолында ... 121
Сағаттың шықылдағы емес ермек ... 123
Көңіл құсы күйкылжыр шартарапқа ... 124
Адамның кейбір кездері ... 126
Көк ала бұлт сөгілің ... 127
Көк тұман – алдыңдағы келер заман ... 128
Сенбе жұртқа, тұрса да қанша мақтап ... 130
Алла деген сөз жеңіл ... 131
Құр айғай бақырған ... 132
Құлақтан кіріп, бойды алар ... 133
Болды да партия ... 134
Қуаты отгай бұрқырап ... 135
Сұм дүние тонап жатыр, ісің бар ма ... 136
Өлсем, орным – қара жер, сыз болмай ма? ... 137
Жүректе қайрат болмаса ... 138
Күн артынан күн туар ... 139
Ауру жүрек ақырын соғады жай ... 140

Есіңде бар ма жас күнің? ... 141
Жүрегім менің – қырық жамау ... 142
Адам – бір боқ көтерген боқтың қабы ... 143
Күшік асырап, ит еттім ... 144
Нұрлы аспанға тырысып өскенсің сен ... 145
Жүрегім, нені сезесің ... 146
Көленке басын ұзартып ... 148
Ұяламын дегені көңіл үшін ... 149
Жапырағы қуарған ескі үмітпен ... 150
Қуанбандар жастыкка ... 151
Осы қымыз қазакка ... 152
Тоты құс түсті көбелек ... 153
Алланың өзі де рас, сөзі де рас ... 154
Жүрек – теніз, қызықтың бәрі – асыл тас ... 157
Жалын мен оттан жаралып ... 158
Ескендір. Поэма ... 159
Масғұт. Поэма ... 165
Түсініктер ... 171

АБАЙ (Ибраһим)
ҚҰНАНБАЕВ

ТАҢДАМАЛЫ
ШЫҒАРМАЛАР

I том

ӘЛЕҢДЕР
ПОЭМАЛАР

Абай институтының әдебиеттері
7-кітап

Редакторы *К. Мұқадиева*
Компьютерде беттеген *Ұ. Молдашева*
Мұқабасын безендірген *Б. Малиева*

ИБ №14740

Басуға 02.06.2020 жылы қол қойылды. Пішімі 60x84 $^{1}/_{16}$.
Көлемі 15,12 б.т. Офсеттi қағаз. Сандық басылым. Тапсырыс №7226.
Таралымы 175 дана. Бағасы келісімді.
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспа үйі.
050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспа үйі баспаханасында басылды.